

Hoorn – erfgoed als fundament

visie op erfgoed 2017-2025

(Tekening van Hendrik Cornelisz Pot, 1650)

Foto van de voorkant: de Roode Steen vanaf de Waag (Team Erfgoed)

Foto: De Sint-Annakerk in Breda, een goed voorbeeld van herbestemming van een kerkgebouw (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Leeswijzer	7
1. Erfgoed, wat is dat?	8
2. Erfgoed en de identiteit van Hoorn	11
3. Erfgoed en omgevingskwaliteit en vestigingsklimaat	15
4. Erfgoed en duurzaamheid en verduurzaming	23
5. Erfgoed en de beleefbaarheid van de stad	29
6. Wat gaan we daarvoor doen?	41

Voorwoord

Tijden veranderen. In 2017 is het honderd jaar geleden dat de vereniging Oud Hoorn werd opgericht met als doel het behouden van de historische binnenstad. Een gedenkwaardig moment, want zonder de inzet van particulier initiatief zou Hoorn er anno 2017 heel anders hebben uitgezien.

In honderd jaar is er veel gebeurd. Vanaf de invoering van de Monumentenwet in 1961 spant de Rijksoverheid zich in voor het behoud van monumenten. Met de aanwijzing van de binnenstad als Beschermd Stadsgezicht en de aanwijzing van individuele beschermde monumenten startte de kentering. De binnenstad kreeg (opnieuw) waarde. Een waarde, die we nu van groot belang vinden voor een vitale toekomst voor onze stad. Hoorn groeide en is een gemeente met veel kwaliteiten: naast de prachtige historische binnenstad zijn er de dorpslinten die hun eigenheid hebben bewaard en ook de uitbreidingswijken met ieder hun eigen karakter en sfeer.

De gemeente Hoorn, vanaf het begin af aan betrokken bij onder meer stadsvernieuwingsprojecten, kreeg gaandeweg een steeds grotere rol. Door verdergaande decentralisatie is het nu juist de gemeente die veel erfgoedtaken heeft opgepakt. Nieuwe werkvelden ontstonden, werden kerntaak en soms weer uitgeplaatst. Het Westfries Museum bijvoorbeeld, dat opende in 1880, is nog wel een gemeentelijk museum met gemeentelijke subsidie, maar het museum heeft volledige eigen zeggenschap over de collectie en tentoonstellingen. Andere werkvelden, zoals de bouwhistorie, cultuurlandschap, (maritieme) archeologie en de aandacht voor mobiel en immaterieel erfgoed, zijn er bij gekomen.

Inmiddels heeft Hoorn een enorme cultuurhistorische rijkdom. De binnenstad ligt er dankzij de inspanning van velen beter bij dan ooit. Maar zijn we daarmee klaar? Is het alleen de binnenstad waar we ons vanuit het erfgoedbeleid op moeten richten? Hoe kijken we aan tegen de uitbreidin-

gen uit de jaren '70 en '80 en wat is de betekenis en rol van de omliggende kernen en de dorpslinten?

Voor het eerst verwoordt de gemeente Hoorn in één document haar visie op het erfgoed in de stad. Het gaat niet alleen om gebouwde monumenten en ons stadsgezicht. Het gaat om het brede begrip erfgoed, in de stad en in de dorpen. Wat is dat? En hoe gaan we daar mee om? Wat is de rol van de gemeente hierin? En hoe kunnen wij de komende decennia bijdragen aan de trends die overal zichtbaar zijn en waarvan de contouren zich nu al aftekenen (zoals de ambitie een klimaatneutrale stad te worden)?

Wij hebben het opstellen van een erfgoedvisie en het beleefbaar maken van het erfgoed als prioriteit benoemd bij het opstellen van het coalitieakkoord. Daarbij hebben wij ambities die wij samen met de stad willen realiseren. Wij vinden het daarom belangrijk dat deze visie mede is voortgekomen uit een blik op het veld en gesprekken met organisaties en betrokkenen. De titel van dit document is niet voor niets 'Hoorn – erfgoed als fundament'. Erfgoed is het fundament en de inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen, maar ook voor bijvoorbeeld de promotie van de stad.

Erfgoedbeheer is niet alleen meer 'monumentenbeheer', maar het neemt een steeds prominentere plek op allerlei beleidsterreinen. Het gaat niet alleen over gebouwen, maar ook over aangelegd erfgoed (cultuurlandschap), historische schepen, Bello en zijn collega-locomotieven, archeologie en immaterieel erfgoed als de kermis en het carnaval. Daarom zien we erfgoed en erfgoedbeheer als fundament voor een verdere ontwikkeling van onze stad. Die weg is langs vele lijnen te bereiken, mits we dat met elkaar doen, vanuit een gezamenlijk bewustzijn over kernwaarden en identiteit. Hoorn zet erop in om een verbinding te leggen tussen erfgoed, stadspromotie en kunst en cultuur. De inhoudelijke basis voor deze verbinding ligt in het Verhaal van Hoorn. Dit verhaal zien we als drager van onze identiteit, met thema's uit het nabije en verdere verleden, thema's van stad en land.

Het Verhaal van Hoorn dient mede als basis voor onze inzet op het gebied van educatie, onze bijdrage aan de toeristische ontwikkeling en het benutten van de kracht van de verbinding tussen verschillende partijen in de stad om het erfgoed beleefbaar te maken.

Vanuit deze ambitie en gedragen door deze visie wil het college werken aan de toekomst. Aan de instandhouding van ons erfgoed. Aan de integratie van erfgoed binnen de andere sectoren van de gemeente, maar ook aan het meer beleefbaar maken van erfgoed, aan verantwoorde herbestemming en daarmee een nog betere integratie van erfgoed in de samenleving. Zodat iedereen weet waarom hij of zij in Hoorn woont, Hoorn bezoekt of in Hoorn onderneemt. Omdat de historie van Hoorn de basis is voor een glansrijke toekomst, en de waardering van ons erfgoed ons kan onderscheiden en kansen vergoot.

Judith de Jong,
Wethouder kunst, cultuur, erfgoed en monumenten, archief en archeologie

Foto: Rozenhofje aan de Spoorstraat

Beste M. Ik wou nu graag eens weten
of ^{Haarlem} zondag nog met ons mee gaat naar ^{Kooppoortweg}
Almaar te Wiermis. schrijf dat eens of kom
andere. Donderdag avond bij me in de pastorie
met Gynkje Bief

3462 Ulgate A. Belding

Leeswijzer

De notitie start met een toelichting op wat erfgoed is (hoofdstuk 1). Daarna wordt ingegaan op de vraag wat erfgoed betekent voor de identiteit van Hoorn. Dat gebeurt door te schetsen wat het Verhaal van Hoorn is en welke thema's daar bij horen (hoofdstuk 2).

Bij het omschrijven van de ambities met betrekking tot erfgoed, geven we vooral antwoord op de vraag welk maatschappelijk rendement het erfgoed voor ons zou moeten hebben. Daar komen drie onderwerpen bij aan bod: omgevingskwaliteit en vestigingsklimaat, duurzaamheid en verduurzaming en beleefbaarheid van de stad.

In de hoofdstukken 3 tot en met 5 geven we onze visie en ambities op elk van deze onderwerpen en kijken met welke partners we dat doel willen bereiken.

Nadat deze visie is vastgesteld, worden de ambities uitgewerkt in een concreet uitvoeringsprogramma. In hoofdstuk 6 wordt in grote lijnen weergegeven wat de activiteiten zullen zijn. Dat laatste is naast de inzet van de gemeente ook van de inzet van organisaties en burgers: de visie is een uitnodiging aan de stad. In de meeste gevallen zoeken we de samenwerking met de stad om onze ambities te bereiken.

Inhoudelijke opzet

In deze visie benaderen we erfgoed integraal: het gaat niet alleen om gebouwd erfgoed maar ook om archeologie, mobiel erfgoed en immaterieel erfgoed. We willen dit erfgoed benaderen vanuit haar kracht, als kans. Als middel om te verbinden, waarbij het beleefbaar maken en het inzetten voor stadspromotie directe resultaten bieden.

In deze nota is er in verhouding minder aandacht voor het erfgoed dat in beheer is bij de archieven en de musea. Hiervoor hebben we een goede samenwerking met de musea, het Westfries Archief en de andere Westfriesse gemeenten. Onze activiteiten op dit gebied hebben we in afspraken vastgelegd. Dit erfgoed is echter van groot belang om het Verhaal van Hoorn te vertellen. Het is deel van ons fundament en zijn bouwstenen voor de kennis van en het bewustzijn over onze identiteit.

1. Erfgoed, wat is dat?

Erfgoed is een breed begrip. Een standaard-definitie is dat 'cultureel erfgoed die materiële, immateriële, zichtbare en onzichtbare overblijfselen van onze maatschappelijke ontwikkeling omvat, die wij waardevol vinden voor ons gemeenschappelijke geheugen en identiteit'. Misschien een nogal cryptische omschrijving, die we in deze nota willen verduidelijken en duiden.

Lange tijd omvatte erfgoed binnen de gemeente in hoofdzaak de monumentenzorg, ondertussen uitgebreid met archeologie. Ook architectuur (-geschiedenis), bouwhistorie, cultuurhistorie en de openbare ruimte worden tot dit werkveld gerekend. Inmiddels is de 'monumentenzorg' een te eng gedefinieerd begrip. Erfgoedzorg is hier voor in de plaats gekomen. En die erfgoedzorg kent vele facetten. Ten eerste zijn er op dit gebied twee terreinen: het materiele en het immateriële erfgoed. Onder het materiele erfgoed verstaan we gebouwen en objecten. Die objecten kunnen van alles zijn: van historische trams en schepen tot een schilderij in een museum, van een archiefstuk tot een bodemvondst. Maar het gaat ook om elementen in de openbare ruimte, zoals bruggen en bomen. Het immateriële erfgoed omvat verhalen en tradities: dat is wat het erfgoed levend maakt, of houdt.

Soorten erfgoed

Erfgoed is er in vele soorten en maten. Globaal kent Hoorn de volgende vormen van erfgoed:

- Gebouwd erfgoed (waaronder rijks- en gemeentelijke monumenten) *
- Archeologisch erfgoed (zowel opgegraven als in de bodem bewaard)
- Cultuurlandschap (waaronder een beschermd stadsgezicht, de Westfriese Omringdijk maar ook stedenbouw en ruimtelijke structuren)
- Monumentaal groen zoals begraafplaatsen, parken en bomen
- Voorwerpen (onder meer in musea, archieven, verzamelingen)
- Immaterieel erfgoed (waaronder de Hoornse kermis en de lappendag)

- Mobiel erfgoed (met in het bijzonder de nationale collectie stoomtrams)
- Maritiem/varend erfgoed

* Binnen het gebouwd erfgoed onderscheiden we verschillende soorten erfgoed, zoals woonhuizen, kerken, boerderijen jonge monumenten en industrieel erfgoed, maar ook sluizen, oorlogsmonumenten en funerair erfgoed op begraafplaatsen.

Er zijn in Hoorn veel voorbeelden uit alle genoemde categorieën erfgoed. Niet alleen de gemeente houdt zich bezig met de zorg voor het erfgoed, integendeel! Erfgoed is bij uitstek iets van ons allemaal. De rol tussen overheid en de samenleving verandert voortdurend. Die gedeelde aandacht en zorg is wat de kern is van onze visie.

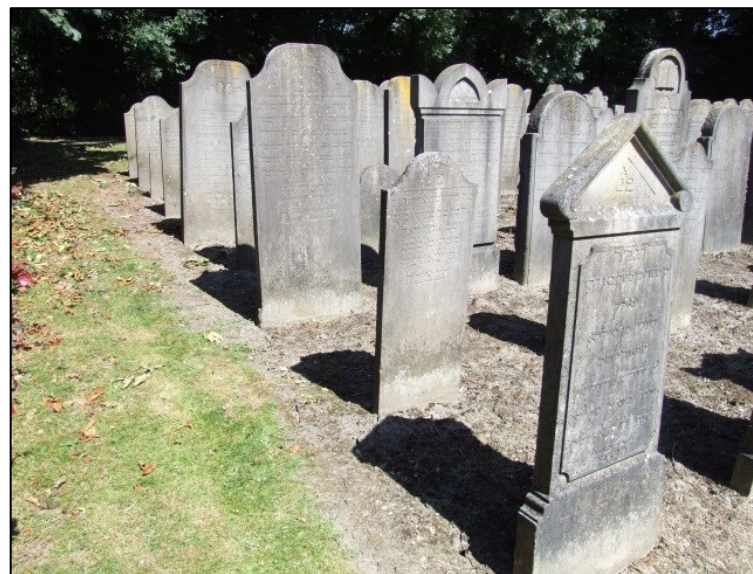

Foto: de Joodse begraafplaats aan de Berkhouterweg in Hoorn – ook dit is erfgoed

De kaders

Voor erfgoed zijn landelijk en lokaal veel regels opgesteld: wetten, lijsten van monumenten en beleid.

Landelijke kaders

- In de **Erfgoedwet** (2016) zijn vanuit het Rijk kaders gesteld over onder meer de bescherming en instandhouding van een aantal vormen van erfgoed, waaronder gebouwd en archeologisch erfgoed, maar ook collecties die van belang zijn op rijksniveau. Ook biedt de wet aanknopingspunten voor mobiel erfgoed en historische interieurs. Historische archieven (van de overheid) vallen onder de **Archiefwet** (1995).
- Naar verwachting treedt in 2019 de **Omgevingswet** in werking. Daarin moet erfgoed door middel van de nationale, provinciale en gemeentelijk op te stellen omgevingsvisie en het omgevingsplan worden verankerd.
- De **Rijksmonumentenlijst**, waar 383 monumenten in Hoorn op staan.
- De **Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed** is een lijst van erkende, waardevol geachte Nederlandse tradities. De lijst wordt gecoördineerd door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Hierop is Hoornse kermis opgenomen.

Hoornse kaders

- **Erfgoedverordening** (2013),
- **De Richtlijnen** voor het restaureren en verduurzamen van monumenten, panden met een cultuurhistorische waarde en beeldbepalende panden in de gemeente Hoorn (2016),
- **Stimuleringsregeling** restauraties monumenten 2010-II
- De **gemeentelijke monumentenlijst** met 419 Hoornse monumenten. Daarnaast is er nog een lijst met monumentale bomen en een lijst met circa 1000 beeldbepalende panden,
- **Beeldskwaliteitsplan De Linten** (2002),
- **'Zicht op de Linten'** (Stedenbouwkundige visie, 2004),
- **'De Leidraad**, uitgangspunten inrichting binnenstad' (2003),
- **'Stadsvisie Hoorn 2005-2025'** (2005),
- **'Binnenstad in beweging**, integrale visie voor de binnenstad van Hoorn' (2016),
- **'Hoorn, haven voor creativiteit**, uitgangspunten van cultuurbeleid 2012-2020' (2012),
- **'Op jacht naar de schat'** (Toerismenota uit 2004),
- **'Havenvisie Hoorn 2013-2025'** (2013) en
- de (concept) nota **'Welstandsnota Hoorn'** (die door uw raad in concept is vastgesteld, maar die nog definitief door uw raad moet worden vastgesteld).

2. Erfgoed en de identiteit van Hoorn

Hoorn loopt over van erfgoed. Niet alleen in de historische binnenstad. De hele gemeente staat er bol van. Maar wat vinden we nu, naast alle wettelijk beschermde monumenten en voorwerpen in musea, belangrijk? Hoe komen we tot het vaststellen van onze identiteit? En op basis van welke thema's kunnen inwoners van Hoorn, Zwaag én Blokker zich betrokken voelen bij hun eigen omgeving?

In twee erfgoedbijeenkomsten¹ met vertegenwoordigers van organisaties en instellingen in Hoorn hebben we gesproken over welke onderwerpen de aandacht zouden moeten krijgen. De lijst is lang: dat tekent de belangstelling voor, maar ook de kennis van deze betrokkenen.

Uit de lange lijst van onderwerpen zijn uiteindelijk zes thema's gedestilleerd voor Het Verhaal van Hoorn. Ze zijn te zien als kapstok voor de kernkwaliteiten van onze gemeente.

1. handel over land en water

Hoorn is ontstaan aan het water. Dat was gunstig voor de handel. Vervoer over water was tot in de 18^e eeuw het makkelijkst en snelst. Daarom werden vaarsloten gegraven en vaarten aangelegd, bijvoorbeeld tussen Hoorn en Alkmaar. Landbouwproducten van het Westfriesse land werden met schuiten en karren naar de stad gebracht om verhandeld te worden. In de 19^e eeuw keerde Hoorn het water de rug toe en verliep de handel voornamelijk over land. Al voor de Gouden Eeuw was Hoorn een belangrijke marktplaats. Deze functie behield de stad lang. Marktkooplieden handelden in zuivelproducten (waaronder kaas) en landbouwzaden. Hoorn werd het marktcentrum van Westfriesland. Van deze handel is nog veel terug te vinden in Hoorn: markten (Veemarkt, Vismarkt, Roode Steen), grachten, de haven, sloten, het maritiem erf-

¹ Op 2 december 2015 was er een bijeenkomst voor cultuur historische instellingen en op 17 februari 2016 voor ondernemers.

goed, straten (Koepoortsweg), pakhuizen, gebouwen (Waag), gevelstenen die verwijzen naar de handel of naar ambachten die hieraan gelieerd waren. De 'lappendag' op de derde maandag van augustus is als onderdeel van de kermis op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed geplaatst.

2. de gouden eeuw

In de 16^e en 17^e eeuw vond de grootste bloeiperiode van Hoorn plaats. Onder meer door de Oostzeehandel kwam deze bloei tot stand. De handel zorgde voor veel werkgelegenheid in de stad, mede door de scheepswerven. Hoorn kreeg een eigen kamer bij de VOC en de WIC. Daarnaast was er de Noordse Compagnie voor de walvisvaart. In de binnenstad herinneren veel woningen, pakhuizen, kantoorpanden en de parcellering aan die tijd.

3. de tuinderscultuur

In het huidige Zwaag en Blokker werd al sinds de late middeleeuwen fruit geteeld. De fruitbouw werd steeds meer uitgebreid in dit gebied door de grote vraag vanuit de stad, het ommeland en havens. Onder meer bessen, peren, appels, pruimen en hazelnoten werden verbouwd. Tot in de 20ste eeuw speelde de tuinbouw in Zwaag en Blokker een grote rol, vooral langs de Bangert en de Koewijzend. Er ontstonden dorpslinten, met gebouwen met lange percelen grond erachter die waren omgeven door sloten. Met name in de jaren '30 van de 20ste eeuw werden veel kassen gebouwd voor het verbouwen van druiven. Ook de boomgaarden in de regio getuigen van de tuinderscultuur. De afmijnzaal, de gerestaureerde schoorsteen, de kassen, de wateren en de structuur van de dorpslinten zijn nog altijd terug te vinden.

4. de groei van Hoorn in de 20^e eeuw

In de 20^e eeuw werd Hoorn flink uitgebreid. Veel Amsterdammers kwamen in de jaren '70 en '80 naar Hoorn, waarvoor nieuwe woonwijken werden gebouwd: De Grote Waal (genoemd naar het grote wiel, dat na een dijkdoorbraak van de Zuiderzee ontstond op de plek waar nu de woonwijk is), Risdam (met de karakteristieke elzenhagen) en Kersenboogerd. De laatste uitbreidingswijk is de Bangert-Oosterpolder. In 1900 had Hoorn 10.804 inwoners, inmiddels zijn dat er ruim 71.000.

Bij de aanleg van de wijken zijn de karakteristieke kenmerken van het landschap zoveel mogelijk bewaard gebleven. Op de plattegrond van nu zijn bijvoorbeeld de waterlopen en de belangrijke ontsluitingswegen nog steeds terug te vinden.

5. centrumstad

Hoorn was lange tijd het marktcentrum van de regio, maar ook was en is Hoorn het centrum voor gezondheidszorg van Westfriesland. Daarvan getuigen onder meer het Oude Mannenhuis en het Oude Vrouwenhuis in de Binnenstad en het Sint Jansgasthuis (nu het Westfries Gasthuis).

Door de eeuwen heen was Hoorn het bestuurlijk centrum van de regio. Kijk maar naar het Statencollege voor het Hollands Noorderkwartier (waar nu het Westfries Museum is gevestigd), de kantoren van de VOC en de WIC, de Waag en het Statenlogement.

Daarnaast is bijvoorbeeld de gevangenis van de regio in de stad gevestigd. Bovendien is Hoorn nog steeds de winkelstad van West-Friesland en zijn er een zwembad, een ziekenhuis, een schouwburg, een schaatsbaan en twee bioscopen.

Dat Hoorn centrumstad is geworden en gebleven, heeft zeker te maken met de strategische ligging van Hoorn aan het water. Maar dat Hoorn in de 19^e eeuw op het spoornetwerk is aangesloten, is daar ook belangrijk voor.

Foto: de binnenplaats van het Oude Mannenhuis en het Oude Vrouwenhuis (St. Pietershof)

6. religie

Religie heeft voor een groot deel het stadsbeeld van Hoorn bepaald. Hoorn telde in de middeleeuwen maar liefst negen kloosters. Buiten de stadswallen stonden er nog twee. De Hoornse kermis heeft eveneens een christelijke oorsprong met de naamdag van Sint Laurens (10 augustus) als startpunt voor de belangrijkste jaarmarkt. Toen Hoorn in 1572 de kant van Willem van Oranje koos in de strijd tegen de Spanjaarden, werd de stad protestants en werden veel kloosters gesloten. Nu staat de kapel van het Ceciliaklooster er nog. Er zijn veel kerken en meerdere kapellen in Hoorn, waaronder de Mariakapel bij het voormalige burgerweeshuis aan de Korte Achterstraat en de 19^e eeuwse Cyriacuskerk, die belangrijk is voor het silhouet van de stad. In de 15e eeuw werd naar aanleiding van een Mariaverschijning de Onze Lieve Vrouwekapel gebouwd, die door de grote toeloop van pelgrims zou uitgroeien tot de Noorderkerk. De dorpen Zwaag en Blokker bleven katholiek en dat is nu nog in de tradities in de dorpen terug te zien: Zwaag viert uitbundig carnaval!

Vanuit het verleden het heden begrijpen

Vanuit deze zes verhaallijnen is de historie van Hoorn goed te duiden. Van het eerste ontstaan tot de grote groei in de zeventiende eeuw, waar handel vanaf water en land werd gedreven op markten en pleinen in de stad. Overzeese activiteiten zorgden voor grote welvaart, wat nog te zien is aan gebouwen en gevelstenen. De omliggende gebieden speelden een steeds grotere rol in de tuinbouw en de veeteelt, die tot ver in de 20ste eeuw haar stempel drukten op het ommeland. Met de stadsuitbreidingen in de jaren '70 en '80 kreeg Hoorn haar huidige omvang. De functie van Hoorn als centrum van de regio kent een lange historie en bestaat nog steeds, op allerlei terreinen, van zorg tot ontspanning. Tenslotte is er aandacht voor de getuigenis van religie voor en na de Reformatie, dat tot uiting kwam in kloosters en kerken, de 'landmarks' van de binnenstad. Het erfgoed van Hoorn bepaalt de identiteit van de stad en de gemeente.

De verhaallijn en de thema's kunnen worden opgepakt, uitgewerkt, en dienen als een inhoudelijk kader waarmee we onze erfgoedvisie verder willen uitdragen. We hopen dat de inwoners van Hoorn zich door het oppakken van deze thema's meer verbonden gaan voelen met hun stad. Dat langs deze verhaallijn meer begrip ontstaat voor de eigen omgeving en de waarden die we met elkaar delen.

Daarnaast biedt Het Verhaal van Hoorn een basis voor de uitwerking van het (erfgoed)beleid. Van een betere bescherming van de linten in de dorpen tot het handhaven en versterken van de kwaliteit van de openbare ruimte in de binnenstad. Op die binnenstad ligt een zwaartepunt, niet alleen vanuit haar lange historie, maar ook vanuit andere beleidsterreinen. De binnenstad blijft het 'centrum' van veel activiteiten. Daarnaast willen we zeker ook het erfgoed in de dorpen Zwaag en Blokker en in de wijken beschermen.

Tekening: Hendrik Cornelisz Pot, 1648?

Ter illustratie - In de nota 'Hoorn, haven voor creativiteit, uitgangspunten van cultuurbeleid 2012-2020' is veel aandacht voor de identiteit van Hoorn. Daar speelt erfgoed natuurlijk een rol in. In deze nota wordt benadrukt dat hierbij niet alleen naar de rijke historie gekeken moet worden. De rijke historie moet worden verbonden met moderne ontwikkelingen en de grootste Nederlandse dichtheid aan monumenten kan beter worden benut. Daarvoor is samenwerking tussen Kunst & Cultuur en Erfgoed erg belangrijk.

Foto: Parkeergarage Castellum, Woerden Foto: Sonty567 via wikimedia

3. Erfgoed en omgevingskwaliteit en vestigingsklimaat

Er zijn veel redenen waarom het prettig wonen, werken en verblijven is in Hoorn. Steeds meer individuele bezoekers, maar ook bewoners, worden aangetrokken tot de historische kwaliteiten van de stad. Door erfgoed vooraan het proces bij nieuwe ontwikkelingen of verbouw mee te nemen, wordt de ruimtelijke kwaliteit versterkt. Dat is goed voor de inwoners, de economie, het toerisme en het vestigingsklimaat. Een goed onderhouden erfgoed is goed voor het vestigingsklimaat van de stad. Mensen willen er graag wonen en in goed bewaarde historische binnensteden is gemiddeld minder winkelleegstand dan in steden zonder zo'n historische binnenstad. In de Atlas voor gemeenten 2015 over erfgoed wordt dit bevestigd: onderzoek heeft uitgewezen dat monumenten de waarde van woningen en van de woningen in de buurt verhogen. Hoogopgeleide, creatieve mensen trekken naar steden met veel monumenten. In zo'n stad willen ook bedrijven zich graag vestigen en de bedrijvigheid in steden met een rijke historische binnenstad is ook gedifferentieerd.

De binnenstad ziet er mooier uit dan ooit. We kunnen ons niet meer indenken dat eens plannen bestonden om delen van de stad te slopen en een rondweg dwars door de binnenstad aan te leggen. We zien inmiddels een nieuwe beleidsontwikkeling ontstaan. Als we ingrepen doen in de stad, moeten die passen in de omgeving. Ze sluiten aan op de kwaliteiten, vormen een contrast, ze maken gebruik van het verhaal. Dit geldt voor aanpassingen aan panden, maar ook voor ingrepen in de openbare ruimte: bruggen, stoepen en straatmeubilair.

Het verhaal vertellen maakt dat we de stad kunnen beleven. Dat begint bij een bezoek aan de stad al met het parkeren. In de meest gewaardeerde parkeergarages van ons land is archeologie opgenomen als eerste 'belevenis' voor de bezoeker. Een consistent geplaveide binnenstad, met mooie materialen, draagt bij aan een prettig verblijfsklimaat. Een terughoudend

reclamebeleid maakt een historische stad fraaier. Fietsroutes en bewegwijzering zorgen ervoor dat het uitnodigend en plezierig is om de omgeving te ontdekken. Bijzondere gebouwen die toegankelijk zijn, bieden een unieke ervaring, soms met nieuwe concepten. Dat maakt een stad verrassend en zorgt ervoor dat bezoekers terug willen komen.

Ambitie: een integrale en actieve benadering van erfgoed

We willen de kwaliteiten van Hoorn versterken vanuit een integrale en actieve benadering van het aanwezige erfgoed. Erfgoed als kans, waarbij wordt gekeken wat vanuit de identiteit van Hoorn bij een nieuwe ontwikkeling kan bijdragen aan de stad. Daarom is het belangrijk dat Team Erfgoed vroegtijdig betrokken wordt bij bijvoorbeeld het opstellen van beeldkwaliteitsplannen.

De inwoners van Zwaag en Blokker zijn terecht trots op de dorpslinten en de historie van de tuinderscultuur. Vooral vanuit de lucht is nog goed zichtbaar dat er twee lintdorpen zijn in de stedelijke omgeving van Hoorn.

Ambitie: visie op dorpslinten

De langgerekte dorpslinten worden gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan bebouwing. De stolpen zijn verbonden met de veeteelt, de tuinderswoningen met de fruitteelt. Naast de laatste fruitkassen worden ook bijbehorende details als lorrie-rails in de betonnen bruggen en vooral de vaarsloten gekoesterd. Wij werken aan een cultuurhistorische visie op de linten die als kader dient voor nieuwe bestemmingsplannen.

Ambitie: actualisatie monumenten

Onlangs is een actualisatie uitgevoerd van de monumenten en beeldbepalende panden die bijdragen aan behoud van het karakter van de linten. We willen de actualisatie in 2017 en verdere jaren voortzetten.

Vestigingsklimaat

Om de stad goed te kunnen beleven, om het (zoals het in de Stadsvisie van 2005 wordt genoemd) een 'levend monument' te laten zijn, moeten de monumenten en beeldbepalende gebouwen goed in stand gehouden worden. Verrommeling, verpaupering en vernietiging van monumenten / beeldbepalende gebouwen of historische onderdelen van deze gebouwen moet voorkomen worden.

Moderne monumentenzorg is gericht op het behoud van erfgoed op gebouwniveau en gebiedsniveau. Hoorn wil de cultuurhistorische kwaliteiten van de leefomgeving behouden en versterken.

Ambitie: cultuurhistorische kwaliteiten leefomgeving versterken

Wij willen dit bereiken door aandacht te geven aan het behoud van bestaand erfgoed in het kader van de omgevingsvergunning door begeleiding van erfgoedeigenaren, het stimuleren van (ander) gebruik van erfgoed, bouwhistorisch onderzoek en door aandacht te vragen voor de ruimtelijke kwaliteit in Hoorn. Een deskundig Team Erfgoed is hiervoor van belang.

Ambitie: kwalitatief goed onderhoud van monumenten in binnenstad

Een goed onderhouden cultuurhistorische binnenstad draagt bij aan het economisch klimaat van onze stad. Dit besef sterkt ons in de visie dat de gemeente een rol heeft bij het onderhoud van de monumenten in de binnenstad. We willen de monumentale en beeldbepalende gebouwen en de uitstraling daarvan behouden door eigenaren te faciliteren, aan te jagen en financieel te ondersteunen bij het onderhoud van hun panden door middel van de Stimuleringsregeling voor restauratie van monumenten. Actief toezicht en handhaven draagt bij aan het voorkomen van verlies van monumentale waarden. Ook de regelmatige actualisatie van de lijst gemeentelijke monumenten en beeldbepalende gebouwen en elementen in de openbare ruimte draagt hieraan bij.

De Hoornse winkelstand floreert mede dankzij een bijzondere binnenstad. De grote verscheidenheid aan winkelpuien en etalages maakt Hoorn een aantrekkelijke winkelstad.

Ambitie: aantrekkelijke winkelstraten

Hoorn wil de differentiatie behouden en waar mogelijk kwalitatieve individuele winkelpuien terugbrengen. De oorspronkelijke winkelpuien kunnen daarbij als inspiratiebron dienen. Hoorn wil met gebruik van de (bestaande) subsidieregeling voor monumenten actief winkeliers stimuleren hun winkelpui op te waarden door gebruik van historische kleuren of het reconstrueren van bijzondere winkelpuien.

Ook het reconstrueren van bijzondere historische gevelreclames draagt bij aan de beleving van de binnenstad en verdwenen middenstand. De plaatsing van gedenkstenen, het aanbrengen van gedichten, de koppeling met kunst en cultuur is met kleine projecten eenvoudig in te vullen.

Omgevingskwaliteit

De Omgevingswet, die naar verwachting in 2019 in werking treedt, integreert zo'n 26 wetten op het gebied van de fysieke leefomgeving. Hieronder vallen onderwerpen als: bouwen, milieu, waterbeheer, ruimtelijke ordening, monumentenzorg en natuur. De oude wetten zijn veelal sectoraal opgebouwd. In samenhang gezien en toegepast sluiten deze wetten niet meer aan bij de behoefte van deze tijd. Met de Omgevingswet wil de overheid het wettelijk systeem 'eenvoudig beter' maken.

De gemeente moet een omgevingsvisie en een omgevingsplan gaan opstellen, waarbij op een andere manier naar de openbare ruimte gekeken wordt als nu. Het is belangrijk om van tevoren met elkaar te bepalen welke waarden uniek zijn, welke elkaar versterken en welke de identiteit van een gebied versterken. Welke dragen bij aan een fijne leefomgeving en waar moeten keuzes gemaakt worden?

Ambitie: cultuurhistorische in omgevingsvisie en omgevingsplan

We willen bij het opstellen van de omgevingsvisie en het omgevingsplan het erfgoed nadrukkelijk betrekken. Niet achteraf bij de toetsing, maar vooraan in het proces. Hier wordt al volop aan gewerkt!

Ook in de nieuwe wijken is sprake van cultuurhistorie. Historisch-geografische kenmerken zijn terug te vinden in een aantal wijken. De wijken zelf zijn gebaseerd op voor die tijd kenmerkende ruimtelijke ordeningsprincipes. Water, groen, wegen en bruggen, ze zijn onderdeel van de kenmerken van de verschillende wijken. Bij herinrichting en initiatieven voor ontwikkeling is de waarde van het oorspronkelijke ontwerp van belang om mee te wegen.

Ambitie: cultuurhistorie vooraan in het proces en niet achteraf toetsen

We willen inzetten op een vroegtijdige vaststelling van waarden, de inbreng in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en de integrale benadering

van erfgoed in alle plannen, van beheer tot stedelijke vernieuwing. De bouwhistorische en cultuurhistorische waarden worden vastgelegd in zogenaamde waardenkaarten en in bestemmingsplannen, gebiedsbrede visies op wijkniveau wordt een cultuurhistorische paragraaf opgenomen en Team Erfgoed krijgt een actieve rol bij het vaststellen van beeldkwaliteitsplannen.

In 2017 wordt de Welstandsnota Hoorn 2016 vastgesteld. Het erfgoed heeft een belangrijke plek in deze nota. Uitgangspunt is het behouden van het beschermd stadsgezicht in de binnenstad. Maar ook de karakteristieken van de dorpslinten en de uitbreidingswijken hebben een plek in de Welstandsnota. In nieuwe bestemmingsplannen moet een paragraaf worden opgenomen waarin de cultuurhistorische waarden worden benoemd.

Er gelden aanvullende voorwaarden voor monumenten en gebouwen die zijn aangewezen als 'beeldbepalend'. Ook oude bomen, historische waterlopen en waterkeringen bepalen voor een belangrijk deel het beeld van de openbare ruimte.

Ambitie: behoud beeldbepalende elementen en monumentale bomen

Hoorn wil deze beeldbepalende elementen behouden. Dit doen we door het aanwijzen van monumentale bomen en een integrale en actieve benadering van omgevingsplannen. In samenwerking met stadsbeheer worden beheersplannen gemaakt gericht op behoud van de monumentale bomen. Bij ruimtelijke plannen beoordelen we niet alleen de nieuwbouw- of restauratieplannen voor de gebouwen, maar hebben we ook aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte.

De (concept) **Welstandsnota Hoorn 2016** zegt bijvoorbeeld over de dorpslinten:

Bijzonder Welstandsgebied

De linten zijn bijzondere welstandsgebieden. Het beleid is terughoudend, waarbij behoud van variatie zonder verrommeling het uitgangspunt is. De commissie zal bij de advisering onder meer aandacht schenken aan het behoud van het gegroeide in beginsel kleinschalige karakter, zonder wijzigingen en nieuwbouw onmogelijk te maken.

Kwaliteit van de openbare ruimte

Als je wilt dat de binnenstad een levend monument is, is aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte belangrijk. De keuze voor de materialen voor de bestrating, voor stoepen, maar ook de lantaarnpalen, prullenbakken, bankjes en alles wat er nog meer op straat staat, is van belang. Maar ook door aan te sluiten op het historisch karakter van bijvoorbeeld linten en kavelsloten, door inspiratie van cultuurhistorische elementen als dijklichamen en historische vaarwegen. Kortom: de openbare ruimte inrichten met respect voor de cultuurhistorie.

Ambitie: meer aandacht voor kwaliteit openbare ruimte

Hoorn wil meer aandacht voor kwaliteit van de openbare ruimte. Het gaat hierbij onder andere over de uitstraling van monumenten op hun omgeving, maar ook om de keuze en plaatsbepaling van bestrating en straatmeubilair en het stimuleren van de restauratie van individuele stoepen. Hiervoor is goede samenwerking tussen teams nodig en moet ruimte en middelen vrij gemaakt worden voor onderhoudsprogramma's openbare ruimte.

Wij kiezen ervoor de focus niet alleen te leggen op het ondersteunen van gebouweigenaren bij het onderhoud van hun monumenten. Wij willen investeerders verleiden om ook te investeren in hun gebouwen. In andere gemeenten (zoals Bergen op Zoom) is gebleken dat wanneer de gemeente investeerde in het opknappen van de openbare ruimte met respect voor de cultuurhistorie, huiseigenaren hun huis en tuin/stoep gingen verfraaien.

Archeologie

Als een gebouw wordt vervangen door nieuwbouw of als er wordt gegraven in de bodem, kan het zijn dat er archeologische vondsten zijn. Door middel van archeologisch onderzoek kunnen we reconstrueren en duiden hoe het leven in Hoorn en de dorpen er in vroeger eeuwen uit zag.

De archeologische dienst hebben we samen met de regio georganiseerd. Hoorn voert de wettelijke taken voor zeven Westfrieze gemeenten uit. De archeologische vondsten uit Hoorn worden bewaard in het gemeentelijk depot, de bijzondere vondsten in het Westfries Museum.

Ambitie: vanuit het verleden het heden duiden met archeologie
Hoorn vindt archeologisch onderzoek belangrijk: uit het verleden leer je over het heden. We willen archeologie en de kennis over het cultuurlandschap gebruiken voor een betere omgevingskwaliteit door erfgoed beter zichtbaar te maken in structuren en nieuwe ontwikkelingen. Een voorbeeld hiervan is het stedenbouwkundig plan voor woningen op de plaats van het voormalig klooster Bethlehem, dat op het klooster is geïnspireerd.

Ambitie: samenwerkingsverband archeologie voortzetten en uitbreiden
We willen het samenwerkingsverband met betrekking tot de archeologie voortzetten en waar dat wordt gevraagd, uitbreiden met bouwhistorie en cultuurlandschap.

Foto: polderschuit op de bodem in de Bangert en Oosterpolder

Foto: het Oostereiland, een mooi voorbeeld van een geslaagde herbestemming

4. Erfgoed en duurzaamheid en verduurzaming

Duurzaamheid is een speerpunt voor Nederland, en ook voor Hoorn. Vaak wordt duurzaamheid vertaald naar milieumaatregelen. Zo is het doel van het project Puur Hoorn duidelijk: Hoorn wil in 2040 een klimaatneutrale stad zijn. Energiemaatregelen zijn daarom speerpunt in het beleid. Dat raakt ook monumenten en de monumentale omgeving.

We maken in deze erfgoedvisie graag een onderscheid tussen ‘duurzaamheid’ en ‘verduurzaming’. Monumenten, en zeker de monumenten die er al eeuwen staan, zijn per definitie duurzaam. Het beleid is er al eeuwenlang op gericht om de panden in stand te houden door onderhoud, door renovatie en door het bewaren van de historische kenmerken. Dit noemen we ‘duurzaamheid’. De maatregelen die genomen worden om energie te besparen, of op te wekken, noemen we ‘verduurzaming’ van monumenten. Monumenten worden zoveel als mogelijk en wenselijk is aangepast aan de moderne tijd. Ze worden nog duurzamer dan ze al waren.

Duurzaamheid

Vanuit onze visie op erfgoed stellen we vast dat bestaande gebouwen, en in het bijzonder monumenten, per definitie duurzaam zijn. Bij sloop en nieuwbouw is er sprake van een zware belasting op het milieu. Was hergebruik van bouwmaterialen in vroeger eeuwen vanzelfsprekend, anno nu is op dit punt nog de nodige winst te behalen. Wij vinden het belangrijk dat materialen hergebruikt worden als dat maar even mogelijk is.

Ambitie: voorlichting geven

We willen inzetten op het geven van voorlichting over de mogelijkheden van hergebruik van materialen aan eigenaren van monumenten als zij bij de gemeente komen met plannen voor sloop en (ver-) nieuwbouw. Daar-

naast willen we het verduurzamen van monumenten stimuleren door in samenwerking met het projectteam van Puur Hoorn voorlichting te geven over mogelijke duurzaamheidsmaatregelen.

Herbestemmen van monumenten

Herbestemming van gebouwen is een belangrijk thema bij grotere monumenten. Om verpaupering van een pand tegen te gaan, is het belangrijk dat het snel een goede nieuwe bestemming krijgt als de oorspronkelijke functie komt te vervallen. Met een geslaagde herbestemming van het Oostereiland hebben we laten zien dat een vergeten plek een nieuwe toekomst kan hebben. De uitdaging bij een geslaagde herbestemming is de het vinden van de juiste ‘match’ tussen eigenaar, gebouw en functie en een juiste timing.

Ambitie: herbestemmingsprocessen begeleiden en stimuleren

Als gemeente willen we actief faciliteren om intensieve herbestemmingsprocessen aan de voorkant te begeleiden en een zorgvuldige, verantwoorde herbestemming te stimuleren. Denk daarbij aan de kans voor een nieuwe maatschappelijke bestemming voor kerkgebouwen, zoals de Noorderkerk. Nieuwe initiatieven en concepten in bestaand erfgoed worden daarbij verwelkomd. De drieslag van inventariseren, waarderen en gebruiken is de basis voor ons beleid. Op basis van cultuurhistorische kennis kan worden aangegeven wat moet blijven en wat mag veranderen.

Binnen dit onderwerp is er een bijzondere positie voor het religieus erfgoed. Met religieus erfgoed worden vooral de monumentale kerkelijke gebouwen bedoeld, inclusief bijbehorende voorzieningen als torens, klokken, carillons en orgels (klinkend erfgoed). De (voormalige) kerken zijn beeld- en structuurbepalende gebouwen in de stad en dorpen. Door hun omvang en posities is behoud van deze cultuurdragers belangrijk voor de identiteit van Hoorn. Dit geldt niet alleen voor de monumentale kerken in de binnenstad, maar ook die van Zwaag en Blokker.

Het kerkbezoek loopt naar verwachting de komende jaren verder terug en het vinden van een nieuwe bestemming van kerkgebouwen is een grote uitdaging voor de komende decennia. Herbestemming biedt ook kansen. Een maatschappelijke functie kan de beleving van de stad versterken.

De randvoorwaarden voor de herbestemming van religieus erfgoed zijn in goed overleg met het Platform Religieus Erfgoed in de Binnenstadsvisie (2016) vastgesteld: Respect voor het gebouw, de architectuur en het religieuze verleden is uitgangspunt bij het zoeken naar nieuwe functies van religieus erfgoed.

Ambitie: actieve rol bij herbestemming religieus erfgoed

Hoorn wil een actieve rol nemen bij het herbestemmen van religieus erfgoed, waarbij het karakter en de uitstraling behouden blijven. Denk hierbij aan de bibliotheek in de Noorderkerk of de herbestemming van de St. Michaelskerk in Blokker. Ook door het gebruik van religieus erfgoed wordt dit cultuurhistorisch erfgoed beleefbaar, zoals de toren van de Grote Kerk voor diverse activiteiten. We willen initiatieven voor het meer beleefbaar en zichtbaar maken ondersteunen.

Foto: de Michaelskerk in Blokker

Ter illustratie - De **binnenstadsvisie** (2016) zegt over religieus erfgoed:

Een speciale positie in het functioneel profiel van de binnenstad is er voor de kerken: het religieus erfgoed. Sommige kerken hebben hun religieuze functie al verloren, zoals de Oosterkerk (Grote Oost) die een culturele functie heeft gekregen en de Grote Kerk (Kerkplein). Andere kerken staan op het punt om hun religieuze functie te verliezen, zoals de Noorderkerk (Kleine Noord) en op langere termijn wellicht ook de Lutherse kerk (Ramen). Het is zaak dat het religieus erfgoed behouden blijft voor de stad en een functie krijgt die past bij het karakter en de historie van de betreffende gebouwen. Daarbij moet ook aandacht zijn voor de bereikbaarheid van het (religieus) erfgoed. Het vinden van nieuwe bestemmingen is goed gelukt voor de Oosterkerk en in zekere zin ook voor de Grote Kerk en de nieuwe (voorlopige) invulling daarvan. Ten aanzien van de Noorderkerk zijn gesprekken gaande. Een culturele of maatschappelijke invulling – met eventueel ook ruimte voor ambacht, horeca en detailhandel – heeft de voorkeur. Verplaatsing van de bibliotheek naar de Noorderkerk is in dat opzicht een nader te onderzoeken optie, maar ook andere invullingen zijn denkbaar. Respect voor het gebouw, de architectuur en het religieuze verleden is uitgangspunt bij het zoeken naar nieuwe functies van religieus erfgoed.

De Cyriacuskerk met op de voorgrond theater Het Park

Verduurzaming

In beheer, renovatie en restauratie is aandacht voor duurzaamheid steeds vanzelfsprekender. Dat is ook het geval bij monumenten. Thema's als energiebesparing en materiaalgebruik liggen daarbij voor de hand. Bij duurzaamheid en monumenten spelen ook andere zaken een rol, zoals de cultuurhistorische waarde van het gebouw of het gebied.

Een juiste probleemstelling en een integrale benadering zijn van essentieel belang voor de introductie van duurzaamheidsmaatregelen bij monumenten. De bouw- en erfgoedwereld zijn nog zoekende naar de juiste balans tussen energiemaatregelen, comfort en monumentaliteit. Er wordt gewerkt aan oplossingen die in overeenstemming zijn met het behoud van monumentale waarden. Nederland was koploper met het zogenaamde 'monumentenglas'. Inmiddels wordt er gewerkt aan meer kennis over de toepassing van andere energiemaatregelen en nieuwe producten, zodat een integraal pakket ontstaat waarmee én energie bespaard kan worden én de verduurzaming van een monument kan worden gerealiseerd. Inmiddels zijn nieuwe technologieën in ontwikkeling waarbij zonnecellen in dakpannen, bakstenen en zelfs gordijnen worden gemonteerd. De verwachting is dat er de komende jaren nog veel meer mogelijkheden komen waarbij het eeuwenoude karakter aan de binnen- en buitenkant van de monumenten niet aangetast hoeft te worden. Daar waar geen sprake is van een monumentale dakbedekking zou dit een alternatief kunnen zijn voor zonnepanelen. In andere gevallen kan de gemeente zich inzetten voor een alternatieve locatie buiten de monumentale omgeving waar een collectief van eigenaren zich kan inkopen in een project voor de opwekking van zonne-energie.

Soms is het niet zozeer het gebouw dat aangepast moet worden, maar de manier waarop het wordt gebruikt. Zo levert het toepassen van dikke velours gordijnen al een grote besparing op de energiekosten op.

Uitgangspunt bij alle ingrepen is dat verduurzaming van een monument moet passen binnen de totale monumentale waarde van het pand. Dat betekent dat per aanpassing maatwerk geleverd zal worden om te kunnen beoordelen welke verduurzamingsmaatregelen het meest passend zijn.

Ambitie: zoveel mogelijk verduurzamen van monumenten

Wij willen stimuleren dat zoveel mogelijk monumenten worden verduurzaamd. Daarvoor wordt per aanpassing maatwerk geleverd.

Ambitie: voorlichting over mogelijkheden van verduurzamen

Wij willen inzetten op het stimuleren dat nieuwe technieken worden opgepakt door monumenteigenaren, waardoor energie opwekken gebeurt met behoud van de historische waarde van de monumenten en van het beschermd stadsgezicht. Daarvoor gaan wij voorlichting geven aan bewoners en andere eigenaren van monumenten over de mogelijkheden van het verduurzamen van hun panden en alternatieven. Wij doen dit onder andere door het organiseren van duurzaamheidsmarkten.

Het rad van de Bangert – het origineel en de kunstzinnige verwijzing in de Bangert en Oosterpolder

De Halve Maen is hét voorbeeld van hoe je erfgoed beleefbaar kunt maken!

5. Erfgoed en de beleefbaarheid van de stad

De stad meer beleefbaar maken is een van de ambities van deze nota. De binnenstad als 'levend monument', als fundament van de identiteit van de stad. Een fundament waarmee we de stad kunnen promoten. Het meer toegankelijk en beleefbaar maken van erfgoed is daar een onderdeel van. Dat kan op verschillende manieren. De gemeente wil hierin haar rol nemen als stimulator en faciliterende partner, maar wil dat nadrukkelijk samen met de stad doen. Hoorn stelt een initiatievensubsidie in om activiteiten te kunnen ondersteunen die het erfgoed beleefbaar en toegankelijk maken.

In de Atlas van Nederlandse Gemeenten (2015) staat dat historische binnensteden met een goed ontwikkelde culturele sector maatschappelijk en economisch beter scoren dan andere binnensteden. Dat heeft in belangrijke mate te maken met beleving. Hoorn scoort in dat opzicht goed, maar het is wel zaak om deze voorsprong goed uit te buiten. 'Het verhaal van Hoorn' moet een belangrijke basis zijn voor het handelen van gemeente, individuele ondernemers en de samenwerking tussen diverse partijen. Monumenten, historische havens en waterlopen, musea en culturele evenementen zijn geen losse elementen, maar maken integraal onderdeel uit van het totaalpakket van de binnenstad.

Ter illustratie - In de **stadsvisie** van 2005 staat:

Willen we de binnenstad een 'levend monument' laten zijn, dan zijn ook bedrijvigheid in het algemeen, evenementen en festivals en de aanwezigheid van musea, galeries en (antiek)winkels van belang. De binnenstad kan in dat kader, ook voor het toerisme, nog beter worden benut. Hoorn is het culturele en recreatieve hart van West-Friesland, maar heeft het cultuurtoerisme hard nodig om de binnenstad vitaal te houden.

Beleefbaar maken van erfgoed en stadspromotie

Erfgoed beleefbaar maken kan op verschillende manieren. De meest eenvoudige manier is door het uitzetten van routes voor wandelaars en fietsers, de bezoekers. Maar erfgoed beleefbaar maken kan op meer manieren. Het Westfries Museum speelt hierin nu al een belangrijke, initiërende rol. Bij het evenement Kaap Hoorn 400 werd ingezet op 'engagement', waarbij het samenbindende karakter van het evenement zorgde voor meer cultureel en erfgoedbewustzijn. Bij het project Nachtkapers was het museum het visitekaartje voor Hoorn, waarmee zij een nieuw en ander publiek trok dan gebruikelijk. Experimenten met virtual reality (VR) zouden niet alleen binnen maar ook buiten het museum kunnen worden geïnitieerd. En ten slotte is er 're-enactment': theater op locatie waarbij bezoekers van de stad iets leren over de geschiedenis.

Ambitie: erfgoed als kracht van de stad gebruiken en uitdragen

De gouden eeuw heeft Hoorn een beeldbepalende binnenstad bezorgd. Een monumentale omgeving met veel grote monumenten maar ook woonhuizen op kleine percelen. Langs (soms gedempte) vaarwegen en met gedenktekens van helden uit die periode. De gouden eeuw maakt ons onderscheidend en de koppeling met stadspromotie ligt dus voor de hand. Uit gesprekken met onder meer het Westfries Museum, toerisme-deskundigen en vertegenwoordigers van ondernemers komt naar voren dat dit thema goed kan worden gekozen als 'unique selling point' om de kracht van Hoorn te versterken en uit te dragen en het meest aansprekend is op te pakken richting een groot publiek. We willen de verbinding van erfgoed met stadspromotie, economische zaken en kunst en cultuur versterken en initiatieven voor het beleefbaar, toegankelijk en zichtbaar maken van historische sporen ondersteunen.

Ook de Vereniging Oud-Hoorn draagt bij aan het beleefbaar maken van de binnenstad: stadswandelingen zijn een goede manier om de historie van Hoorn te verkennen of meer te leren over specifieke plekken. In de dorpslinten zijn er Historisch Zwaag en Historisch Blokker die de historie van de dorpen levend houden.

Het toegankelijk maken van erfgoed is een ander middel om de beleefbaarheid te vergroten. Een recent resultaat is het toegankelijk maken van het rioolstelsel onder het Glop. Op het gebied van gebouwd erfgoed is het toegankelijk maken van het Oostereiland noemenswaardig: hier is een voorheen afgesloten plek in de stad voorzien van nieuwe functies, waardoor een nieuwe trekker is ontstaan die bijdraagt aan de beleefbaarheid van de stad.

Ambitie: nog meer beleefbaar maken van erfgoed

Bij onze ambitie gaan we uit van het nog meer beleefbaar maken van erfgoed door de facilitering van maatschappelijke functies in belangrijke monumentale gebouwen. Daarbij denken we in eerste instantie aan het openstellen van (semi-openbare) gebouwen, zoals de kerken in de stad en de monumenten die de gemeente in eigen bezit heeft, onder het motto 'Beleef de monumenten van binnen'. Een voorbeeld daarvan is het project waarbij ANWB-bordjes en monumentenschildjes worden geplaatst bij de monumenten in de stad – hierdoor kunnen bezoekers en inwoners meer informatie krijgen over de monumenten waar ze langs wandelen.

Ambitie: erfgoedbewustzijn vergroten

We willen het erfgoedbewustzijn vergroten door educatie en activiteiten te versterken die er al zijn, zoals de open monumentendag nog meer richten op de bewustwording van inwoners en activiteiten voor de jeugd. Ook zetten we in op het uitbreiden van de wandelingen die de vereniging Oud Hoorn organiseert, waarbij ook de binnenkant van monumenten kan worden bekeken.

Ambitie: samenwerking met en verbinding tussen de partners

We willen samenwerking met en verbinding tussen de partners die de gemeente nu al heeft, zoals de Stichting Stadsherstel, de verenigingen Oud Hoorn, Historisch Blokker, Historisch Zwaag, de bibliotheek, Op Roet, de Blauwe Schuit, de kerkbesturen, de scholen, de musea en het Westfries Archief. Maar ook nieuwe initiatieven en innovatieve plannen stimuleren en ondersteunen.

Er zijn veel mogelijkheden om invulling te geven aan de wens de bezoekers de stad en het erfgoed meer te laten beleven. We noemen er een paar. Innovaties als apps (met routes), beacons (informatie op telefoon), 1 portaal (stadspromotie, Holland Boven Amsterdam), lokaal gastheerschap, big data (gebruiken van data). Maar ook een reisgids van de stad Hoorn, van bijvoorbeeld Marco Polo, Capitool of Odyssee. Samenwerking tussen ondernemers, die samen arrangementen voor bezoekers aanbieden – lekker eten, een activiteit en overnachten bijvoorbeeld. De gemeente kan de ontwikkeling hiervan faciliteren; wij doen een open uitnodiging aan de stad om met initiatieven te komen!

Ambitie: erfgoed als inspiratie voor stadspromotie

Het Verhaal van Hoorn met de zes thema's en het erfgoed in de stad vormen een belangrijke inspiratie voor de stadspromotie. Zeker als het erfgoed in een omgeving staat van hoge kwaliteit, het erfgoed beleefbaar en toegankelijk is, verkoopt de stad zichzelf! De ambities op het gebied van stadspromotie worden verder uitgewerkt. Daarbij worden uiteraard ook andere inspiratiebronnen betrokken!

Ter illustratie - De relatie tussen erfgoed en stadspromotie is niet iets nieuws. Al in 2005 stond er dit over in de **Stadsvisie**:

Het 'merk' Hoorn: imago

Hoorn is een prachtige stad. De concurrentie met andere steden en regio's om de 'consument' (de toerist, de recreant, het winkelend publiek, de toekomstige bewoner of het bedrijf dat zich wil vestigen) is echter groot. Het is daarom van belang om de kwaliteiten van Hoorn goed voor het voetlicht te brengen. Met andere woorden, het 'merk' Hoorn ('brand' in het Engels) moet goed in de markt gezet worden. In de literatuur zijn hiervoor de termen 'city marketing' en 'city branding' ontwikkeld. City branding gaat verder dan city marketing: bij city marketing gaat het vooral om de reclame voor c.q. de promotie van de stad, terwijl het bij city branding ook om de ontwikkeling van het product zelf (de stad) gaat en het gevoel dat men daarbij krijgt.

(...)

Zo gaat het vooral om het verkopen van het 'merk' Hoorn en is het essentieel dat de werkelijkheid ook overeenkomt met de verwachting die het 'merk' Hoorn bij de consument (de toerist) oproept. Als Hoorn in de marketing bijvoorbeeld wordt neergezet als een 'levend monument aan het water', dan vraagt dat om monumenten die er piekfijn uitzien, dan moet er daadwerkelijk wat te beleven zijn en dan is het van belang dat de ligging aan het water ook echt kan worden ervaren.

Stadskracht

Wij zijn ambitieus, en we willen dat samen met de stad invullen. Steeds vaker ontstaan ideeën, oplossingen en initiatieven vanuit de stad. Binnen het programma Stadskracht werken we aan een stad waarin volop ruimte is voor ideeën. Een stad die stimuleert, inspireert en uitnodigt tot initiatief, samenwerking, innovatie en creativiteit. Die stadskracht willen we ook inzetten voor het behalen van onze erfgoeddoelstellingen, omdat we denken dat we alleen door samenwerking onze ambitie kunnen waarmaken.

In onze gemeente zien we dat particuliere initiatieven succesvol kunnen zijn. Het Museum van de Twintigste eeuw toont op een succesvolle manier meer alledaagse vormen van erfgoed. De Museumstoomtram is landelijk bekend dankzij de waardering van en het onderhoud van de Nationale Collectie van Railvoertuigen door een grote groep vrijwilligers.

Wij willen graag dat het erfgoed van Hoorn (nog) meer wordt gewaardeerd en gedragen. Niet alleen door specialisten, maar ook door inwoners, ondernemers en bezoekers. Het erfgoed van Hoorn is immers van ons allemaal. Zonder bewustzijn, trots en passie heeft het erfgoed van Hoorn niet die waarde die het verdient.

Als jongeren op jonge leeftijd in aanraking komen met erfgoed, komt bij velen op latere leeftijd ook de waardering. De 'erfgoedsensatie' is in dit verband een bekend begrip. Wie herinnert zich niet zijn of haar eerste bezoek aan een kasteel? Het vasthouden van dat eeuwenoude archiefstuk, de opgraving waar je zelf de handen uit de mouwen mag steken?

Ambitie: meer bewustwording bij inwoners, ondernemers en bezoekers
We zetten in op een betere bewustwording bij inwoners, bezoekers en ondernemers. Digitale ontsluiting van cultuurhistorische informatie kan bijdragen aan genoemde ambitie en vormt een belangrijke pijler van de

komende Omgevingswet. We willen daarom meer beschikbare informatie digitaliseren en toegankelijk maken.

Maar we zetten ook in op het verspreiden van (basis)kennis door het uitdragen van het Verhaal van Hoorn en op nieuwe methoden om erfgoedbewustzijn te vergroten, in de wijken en in de dorpen. Samenwerking met partners in de stad is daarbij belangrijk. We willen partijen verbinden om deze taak op te pakken en uit te werken. Voorbeelden hierbij zijn erfgoedonderwijs in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs en samenwerking van bibliotheek, scholen en het Platform Religieus Erfgoed.

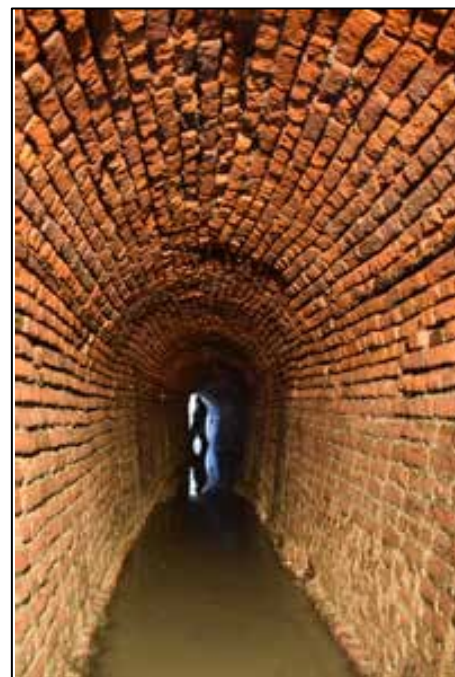

Foto: de Middeleeuwse rioolgang onder de Boterhal, die in 2016 toegankelijk werd gemaakt voor publiek. Een mooi voorbeeld van beleefbaar maken van erfgoed, waardoor de bewustwording van de inwoners wordt vergroot.

Er zijn veel organisaties in de stad die ervoor zorgen dat we kunnen genieten van het erfgoed. Dat doen ze op veel verschillende manieren. Van het uitgeven van een boek tot het restaureren van een muurschildering op een monument. Of kerkbesturen die samen een bewegwijzering willen naar de binnenstadskerken tijdens de openstelling.

Een goed voorbeeld van samenwerking van de gemeente met bewoners, is te vinden in de dorpslinten. De streek rond Hoorn stond bekend als een gebied van fruit- en groentekwekerijen. Na de fusie in 1979 werden de dorpslinten Zwaag en Blokker opgenomen in het stedelijk gebied van Hoorn. Ondanks deze nieuwe context hebben zij hun eigen identiteit behouden. In Blokker is de tuinderscultuur behouden. Daar horen gebouwen bij, zoals de fabrieksschoorsteen en afmijnzaal van de voormalige veiling die zijn gerestaureerd. De agrarische cultuur is nog duidelijk in het dorpslint Blokker terug te vinden. De gemeente heeft na overleg met de inwoners het initiatief genomen het erfgoed te restaureren, de bewoners ondernemen nu veel activiteiten om het erfgoed beleefbaar, toegankelijk en levend te houden.

Ambitie: subsidie voor initiatieven om erfgoed beleefbaar te maken
We willen organisaties ondersteunen die ervoor zorgen dat het erfgoed beter beleefd kan worden door een subsidie in te stellen voor initiatieven voor het beleefbaar en toegankelijk maken van erfgoed.

De eigenaren van de kerkgebouwen hebben zich verenigd in het Platform Religieus Erfgoed. Het platform is een gesprekspartner van de gemeente over het religieus erfgoed. In het platform worden ook afspraken gemaakt over samenwerking: de kerken gaan gezamenlijk activiteiten organiseren om meer bezoekers te trekken, de kerkgebouwen meer open te stellen en meer samen te werken om de exploitatie en het onderhoud betaalbaar te houden.

Ambitie: samenwerking kerkbesturen faciliteren
De gemeente juicht deze samenwerking toe en wil daarom het platform faciliteren op organisatorisch gebied.

Foto's: de afmijnzaal en de gerestaureerde schoorsteen in Blokker

Roerend erfgoed

Het roerend erfgoed (treinen, historische schepen, en dergelijke) draagt zeker bij aan de beleving van Hoorn en is een onderdeel van de kernkwaliteiten van Hoorn.

Maritiem/varend erfgoed

Onder varend erfgoed verstaan we historische schepen. De aanwezigheid van historische schepen draagt bij aan het karakter van vooral het havengebied en oostereiland en wordt door Hoorn gestimuleerd. Het varende erfgoed heeft een plek gekregen in de havenvisie. In deze havenvisie is als ambitie vastgelegd dat Hoorn kiest voor een afwisselend kadebeeld waarbij historisch (uitziende) en bijzondere schepen samen een afwisselend ensemble vormen. Het uiterlijk van de schepen wordt bepalend bij de toekenning van vaste ligplaatsen. Het is mogelijk hiervoor verschillend om te gaan met verschillende deelgebieden.

Daarnaast ontstaat er langzaam een onderwater-archief van gezonken schepen of verdronken land. Dit archief is tot stand gekomen door onderzoek van de bodem van het Markermeer met sonar.

Ambitie: opbouwen grotere kennis maritieme erfgoed op zeebodem

Hoorn wil een grotere kennis over het maritieme erfgoed op de zeebodem opbouwen. Deze kennis geeft de mogelijkheid om bij ruimtelijke aanpassingen in en op het water het erfgoed te bewaren.

De hoofdontsluiting van Hoorn is door de eeuwen heen veranderd. Oorspronkelijk lag de nadruk op vervoer over het water. De Zuiderzee was van vitaal belang voor handel overzee.

Maar ook grachten en kanalen waren essentieel, voor verbindingen en aan- en afvoer met het achterland. De rol van het water in de gemeente is veranderd. De waterbezoeker doet Hoorn aan per boot en zal, als hij met

eigen schip aanmeert, de stad korter of langer bezoeken. De grachten en andere vaarwegen zijn qua gebruik nu onderbelicht.

Ambitie: beleefbaar houden van maritiem erfgoed

Wij willen het gebruik van water, historische vaarroutes van en naar Hoorn en de bijbehorende transportmogelijkheden zichtbaar houden en benadrukken. Specifieke elementen die hiermee zijn verbonden krijgen extra aandacht. Voorbeelden hiervan zijn het Houten Hoofd of de historische vaarroute achter de Koepoortsweg en De Tocht en de wegsloten langs de dijklichamen die nu de linten vormen.

Hoorn wil zich daarnaast samen met de historische verenigingen inzetten voor een replica van het rad van Bangert om de bijzondere transportmogelijkheid zichtbaar en beleefbaar maken. De handelsgeschiedenis kan ook zichtbaar gemaakt worden door initiatieven van het Centrum voor Varend Erfgoed, die bij de Botterwerf het publiek laten ervaren hoe de handel er vroeger aan toe ging.

Ter illustratie – De **Havenvisie 2013-2015** zegt dit over historische en bijzondere schepen:

Hoorn ontleent haar identiteit deels aan de aanwezigheid van historische, historisch uitziende en bijzondere schepen. Het goed accommoderen van deze schepen versterkt het stadsbeeld. Bovendien kan een goede positie en presentatie van deze schepen ingezet worden als instrument om de verbinding tussen stad en haven aantrekkelijker te maken. Daarbij is niet per se historische of museale waarde van belang.

Mobiel erfgoed

In de 19de eeuw werd Hoorn aangesloten op het spoor. Voor de verbinding met de directe omgeving was de lokaalspoorweg van belang. Die historie is in Hoorn nog steeds zichtbaar. Trein en tram zijn beiden vertegenwoordigd. Moderne treinen doen het historische station aan, en historische trams stomen op voor toeristisch gebruik.

In de eerste helft van de 20ste eeuw was de bus een geliefd vervoermiddel. Tijdens de lappendag kwamen duizenden op deze manier naar de Hoornse kermis. Nu is de auto en veelgebruikt vervoermiddel. Dat legt een druk op de stad, met name tijdens piekdagen. Daarnaast is de fiets in verandering. Dankzij de elektrische fiets is de reikwijdte veranderd en zijn nieuwe, langere routes af te leggen, ook voor toeristen. En uiteraard wordt er gewandeld. Niet alleen in de stad maar ook in de omgeving.

Ambitie: beleving van mobiel erfgoed vergroten

We willen de beleving van ons mobiel erfgoed vergroten door het gebruik van historische rijtuigen en stoomlocomotieven van het museum stoomtram Hoorn-Medemblik, beter zichtbaar en beleefbaar te maken.

Niet alleen het vervoermiddel is van belang maar ook de infrastructuur. De omgevingskwaliteit is voor een prettige beleving van essentieel belang. We zijn ons bewust van de historische kwaliteiten van die omgeving en willen deze kwaliteiten (opnieuw of beter) beleefbaar maken door een integrale benadering van de beeldkwaliteit en het gebruik van routes.

Immaterieel erfgoed

De Hoornse Verhalenkamers van Op Roet zijn een mooi voorbeeld van 'oral history'. Dit is een methode om de geschiedenis via verhalenvertellers levend te houden. De herinneringen van individuele inwoners en het vertellen van de levens van inwoners van Hoorn, Zwaag en Blokker, al dan niet in het Westfries, maken dat ze niet vergeten worden.

De kermis in Hoorn kent een lange geschiedenis. De oorsprong is verbonden aan de naamdag van de Heilige Laurens, die gevierd werd op 10 augustus. De eerste kermis in Hoorn vond plaats in 1446 in de vorm van een veertiendaagse lappenmarkt. Tot de dag van vandaag blijven de kermis en de lappendag met elkaar verbonden. De kermis is op de Nationale Inventaris van het Cultureel Immaterieel Erfgoed geplaatst.

Zwaag en carnaval zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Carnaval is een jonge traditie, maar daarom niet minder waardevol. De Zwagenaren zeggen wel dat de carnavalstraditie is ontstaan als protest tegen de gemeentelijke fusie: de identiteit van Zwaag zal nooit verloren gaan! Het protest is uitgroeid tot een evenement met een grote optocht, dat jaarlijks zo'n 50.000 bezoekers trekt. Carnaval vormt een belangrijke bindende factor in de dorpsgemeenschap.

Ambitie: in ere houden en uitdragen immaterieel erfgoed

Het in ere houden en uitdragen van het immaterieel erfgoed is een belangrijk onderdeel van het erfgoedbeleid in Hoorn.

De organisatie van de Hoornse Kermis door de gemeente is door haar status op de Nationale Inventaris geborgd. De ambitie is om de Hoornse kermis een status te laten verwerven in het register van de Unesco als voorbeeld van het immaterieel erfgoed van de mensheid. Hiertoe moet de Staat der Nederlanden deze traditie voordragen.

Foto: monumentale kastanje op het Noorderplantsoen

6. Wat gaan we daarvoor doen?

In grote lijnen gaat de gemeente Hoorn het volgende doen om de cultuurhistorische kwaliteiten van Hoorn te behouden en te versterken:

- Beoordelen en toelichting bouwiniciatieven in kader van de omgevingsvergunning en overleg pandeigenaren voor het behouden en verduurzamen van hun panden.
- Bijdragen aan het behoud van cultuurhistorische waarden door een actieve benadering en actieve rol bij initiatieven met gebruik van een gemeentelijke subsidieregeling en het begeleiden van pandeigenaren bij verbouwingsinitiatieven.
- Bijdragen aan het behoud van cultuurhistorische waarden door actief toezicht en handhaving.
- Bijdragen aan behoud cultuurhistorische waarden door actieve begeleiding van restauraties en verbouwingen, incidenteel bouwhistorisch onderzoek ten behoeve van haalbaarheid bouwplannen.
- Kennis opbouwen over de cultuurhistorische waarden op object- en gebiedsniveau om snelle afwegingen te maken bij initiatieven voor ontwikkeling of verbouw.
- Juridische- en beleidsmatige instrumenten actualiseren zoals de erfgoedverordening, bestemmingsplannen, omgevingsplannen, beleidsregels en waardenkaarten.
- Verwerken cultuurhistorische waarden in bestemmingsplannen.
- Vroegtijdige betrokkenheid bij het opstellen en bijstellen van beeldkwaliteitsplannen en (her)ontwikkelingsprojecten.
- Kennis opbouwen over de cultuurhistorische waarden op zowel object- als gebiedsniveau is nodig om snelle afwegingen te maken bij initiatieven voor ontwikkeling of verbouw. Door bouwhistorisch onderzoek en inventarisatie worden actuele waardenkaarten gemaakt van de dorpslinten en stadswijken en worden de kennis en waarden vastgelegd.
- Ontwikkelen bouwhistorische en cultuurhistorische waardenkaarten.
- Actualisatie van lijst van monumenten en beeldbepalende panden.
- Erfgoed in Hoorn integraal benaderen. De cultuurhistorische waarden

in een gebied zijn een belangrijk onderdeel van de ruimtelijk kwaliteit. Cultuurhistorie dient vooraan in het proces voor nieuwe ontwikkelingen te zijn opgenomen. Dit wordt bereikt door de cultuurhistorische paragraaf in bestemmingsplannen, gebiedsbrede visies op wijkniveau en een actieve rol bij het vaststellen van beeldkwaliteitsplannen.

- Actieve rol en begeleiden opwaardering (historische) winkelpuien en gevelreclames.
- Herbestemming stimuleren waarbij de gemeente een actieve rol heeft als kenniscentrum en stimulator.
- Het ontwikkelen van een cultuurhistorische visie voor de linten/dorpen en uitbreidingswijken.
- Aanjagen en faciliteren van beleefbaar en toegankelijk maken van erfgoed onder andere door middel van gemeentelijke subsidieregeling.
- Verbinding erfgoed met stadspromotie, kunst, cultuur en economische zaken.
- Verbinding leggen tussen de verschillende actoren binnen het erfgoedveld, zoals historische verenigingen, beleidsvelden, pandeigenaren en faciliteren kerkeigenaren in het Platform Religieus Erfgoed.
- Kennis delen over de historie van Hoorn door informatie over het erfgoed digitaal toegankelijk te maken.
- Toetsen en afhandelen van initiatieven voor het beleefbaar maken van erfgoed en zichtbaar maken van historische sporen / elementen / vaarroutes.
- Toetsen en afhandelen van initiatieven voor vergroten van erfgoedbewustzijn door middel van educatie en projecten.
- Bijdragen aan het verduurzamen van monumenten door middel van voorlichting.
- Centrumfunctie archeologie en voortzetten maritieme archeologie.
- Behoud mobiel erfgoed (rijdend en varend).
- Opstellen beheersplan monumentale bomen.
- In ere houden en uitdragen immaterieel erfgoed.

2017, Team Erfgoed

